RitusanhAra (kAlidAsa)

ఋతుసంహార (కాలిదాస)

Document Information

Text title : Ritusa.nhAra (kAlidAsa)

File name : ritu.itx

Category : major_works

Location : doc_z_misc_major_works

Transliterated by : Jost Gippert gippert at em.uni-frankfurt.de

Proofread by : Avinash Sathaye sohum at ms.uky.edu

Latest update : 1995, November 1, 2010

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

March 24, 2024

sanskritdocuments.org

ఋతుసంహార (కాలిదాస)

॥ ౧ । అథ గ్రీష్మః ॥

ప్రచణ్డసూర్యః స్పృహణీయచన్ద్రమాః
సదావగాహక్షతవారిసఞ్చయః ।
దినాన్తరమ్యోఽభ్యుపశాన్తమన్మథో
నిదాఘకాలః సముపాగతఃనిదాఘకాలోఽయముపాగతః ప్రియే ॥ ౧॥

నిశాః శశాఙ్కక్షతనీలరాజయః
క్వ చిద్ విచిత్రం జలయన్త్రమన్దిరమ్ ।
మణిప్రకారాః సరసం చ చన్దనం
శుచౌ ప్రియే యాన్తి జనస్య సేవ్యతామ్ ॥ ౨॥

సువాసితం హర్మ్యతలం మనోరమం var మనోహరం
ప్రియాముఖోచ్ఛ్వాసవికమ్పితం మధు ।
సుతన్త్రిగీతం మదనస్య దీపనం
శుచౌ నిశీథేఽనుభవన్తి కామినః ॥ ౩॥

నితమ్బబిమ్బైః సుదుకూలమేఖలైః
స్తనైః సహారాభరణైః సచన్దనైః ।
శిరోరుహైః స్నానకషాయవాసితైః
స్త్రియో నిదాఘం శమయన్తి కామినామ్ ॥ ౪॥

నితాన్తలాక్షారసరాగలోహితైర్
నితమ్బినీనాం చరణైః సునూపురైః ।
పదే పదే హంసరుతానుకారిభిర్
జనస్య చిత్తం క్రియతే సమన్మథమ్ ॥ ౫॥

పయోధరాశ్చన్దనపఙ్కచర్చితాస్
తుషారగౌరార్పితహారశేఖరాః ।
నితమ్బదేశాశ్చలహేమమేఖలాః

ప్రకుర్వతే కస్య మనో న సోత్సుకమ్ ॥ ౬॥

సముద్గతస్వేదచితాఙ్గసంధయో
విముచ్య వాసాంసి గురూణి సాంప్రతమ్ ।
స్తనేషు తన్వంశుకమున్నతస్తనా
నివేశయన్తి ప్రమదాః సయౌవనాః ॥ ౭॥

సచన్దనామ్బువ్యజనోద్భవానిలైః
సహారయష్టిస్తనమణ్డలార్పితైః ।
సవల్లకీకాకలిగీతనిఃస్వనైః
ప్రబుధ్యతేవిబోధ్యతే సుప్త ఇవాద్య మన్మథః ॥ ౮॥

సితేషు హర్మ్యేషు నిశాసు యోషితాం
సుఖప్రసుప్తాని ముఖాని చన్ద్రమాః
విలోక్య నిర్యన్త్రణముత్సుకశ్చిరం
నిశాక్షయే యాతి హ్రియేవ పాణ్డుతామ్ ॥ ౯॥

అసహ్యవాతోద్ధతరేణుమణ్డలా
ప్రచణ్డసూర్యాతపతాపితా మహీ ।
న శక్యతే ద్రష్టుమపి ప్రవాసిభిః
ప్రియావియోగానలదగ్ధమానసైః ॥ ౧౦॥

మృగాః ప్రచణ్డాతపతాపితా భృశం
తృషా మహత్యా పరిశుష్కతాలవః ।
వనాన్తరే తోయమితి ప్రధావితా
నిరీక్ష్య భిన్నాఞ్జనసంనిభం నభః ॥ ౧౧॥

సవిభ్రమైః సస్మితజిహ్మవీక్షితైర్
విలాసవత్యో మనసి ప్రసఙ్గినామ్ప్రవాసినాం ।
అనంగసందీపనమాశు కుర్వతే
యథా ప్రదోషాః శశిచారుభూషణాః ॥ ౧౨॥

రవేర్మయూఖైరభితాపితో భృశం
విదహ్యమానః పథి తప్తపాంసుభిః ।
అవాఙ్ముఖో జిహ్మగతిః శ్వసన్ ముహుః
ఫణీ మయూరస్య తలే నిషీదతి ॥ ౧౩॥

తృషా మహత్యా హతవిక్రమోద్యమః
శ్వసన్ ముహుర్భూరివిదారితాననః ।
న హన్త్యదూరేఽపి గజాన్ మృగాధిపో
విలోలజిహ్వశ్చలితాగ్రకేసరః ॥ ౧౪॥

విశుష్కకణ్ఠాహతశీకరామ్భసో
గభస్తిభిర్భానుమతోఽభితాపితాః ।
ప్రవృద్ధతృష్ణోపహతా జలార్థినో
న దన్తినః కేసరిణోఽపి బిభ్యతి ॥ ౧౫॥

హుతాగ్నికల్పైః సవితుర్మరీచిభిః
కలాపినః క్లాన్తశరీరచేతసః ।
న భోగినం ఘ్నన్తి సమీపవర్తినం
కలాపచక్రేషు నివేశితాననమ్ ॥ ౧౬॥

సభద్రముస్తం పరిపాణ్డుకర్దమం
సరః ఖనన్నాయతపోత్రమణ్డలైః
ప్రదీప్తభాసో రవిణా వితాపితోరవేర్మయూఖైరభితాపితో భృశం
వరాహయూథో విశతీవ భూతలమ్ ॥ ౧౭॥

వివస్వతా తీక్ష్ణతరాంశుమాలినా
సపఙ్కతోయాత్ సరసోఽభితాపితః ।
ఉత్ప్లుత్య భేకస్తృషితస్య భోగినః
ఫణాతపత్రస్య తలే నిషీదతి ॥ ౧౮॥

సముద్ధృతాశేషమృణాలజాలకం
విపన్నమీనం ద్రుతభీతసారసం
పరస్పరోత్పీడనసంహతైర్గజైః
కృతం సరః సాన్ద్రవిమర్దకర్దమమ్ ॥ ౧౯॥

రవిప్రభోద్భిన్నశిరోమణిప్రభో
విలోలజిహ్వాద్వయలీఢమారుతః ।
విషాగ్నిసూర్యాతపతాపితః ఫణీహుతాగ్నిసూర్యాతపతాపితః
న హన్తి మణ్డూకకులం తృషాకులః ॥ ౨౦॥

సఫేనలాలావృతవక్త్రసమ్పుటం

వినిర్గతాలోహితజిహ్వమున్ముఖమ్వినిఃసృతా ।
తృషాకులం నిఃసృతమద్రిగహ్వరాద్
గవేషమాణం మహిషీకులం జలమ్ ॥ ౨౧॥

పటుతరదవదాహోత్ప్లుష్టశష్పప్రరోహాః
పరుషపవనవేగోత్క్షిప్తసంశుష్కపర్ణాః ।
దినకరపరితాపక్షీణతోయాః సమన్తాద్
విదధతి భయముచ్చైర్వీక్ష్యమాణా వనాన్తాః ॥ ౨౨॥

శ్వసితి విహగవర్గః శీర్ణపర్ణద్రుమస్థః
కపికులముపయాతి క్లాన్తమద్రేర్నికుఞ్జమ్ ।
భ్రమతి గవయయూథః సర్వతస్తోయమిచ్ఛన్
శరభకులమజిహ్మం ప్రోద్ధరత్యమ్బుకూపాత్ ॥ ౨౩॥

వికచనవకుసుమ్భస్వచ్ఛసిన్దూరభాసా
ప్రబలపవనవేగోద్ధూతవేగేన తూర్ణమ్ ।
తరువిటపలతాగ్రాలింగనవ్యాకులేన
దిశి దిశి పరిదగ్ధా భూమయః పావకేన ॥ ౨౪॥

ధ్వనతి పవనవిద్ధః var పవనవృద్ధః పర్వతానాం దరీషు
స్ఫుటతి పటునినాదః శుష్కవంశస్థలీషు ।
ప్రసరతి తృణమధ్యే లబ్ధవృద్ధిః క్షణేన
క్షపయతిగ్లపయతి మృగవర్గం ప్రాన్తలగ్నో దవాగ్నిః ॥ ౨౫॥

బహుతర ఇవ జాతః శాల్మలీనాం వనేషు
స్ఫురతి కనకగౌరః కోటరేషు ద్రుమాణామ్ ।
పరిణతదలశాఖానుత్పతత్యాశూత్పతన్ ప్రాంశు వృక్షాద్
భ్రమతి పవనధూతః సర్వతోఽగ్నిర్వనాన్తే ॥ ౨౬॥

గజగవయమృగేన్ద్రా వహ్నిసంతప్తదేహాః
సుహృద ఇవ సమేతా ద్వన్ద్వభావం విహాయ ।
హుతవహపరిఖేదాదాశు నిర్గత్య కక్షాద్
విపులపులినదేశాం నిమ్నగాం సంవిశంతి ॥ ౨౭॥

కమలవనచితామ్బుః పాటలామోదరమ్యః
సుఖసలిలనిషేకః సేవ్యచన్ద్రాంశుజాలఃసేవ్యచన్ద్రాంశుహారః ।

వ్రజతు తవ నిదాఘః కామినీభిః సమేతో
నిశి సులలితగీతైర్హర్మ్యపృష్ఠే సుఖేన ॥ ౨౮॥

॥ ఇతి గ్రీష్మః ॥

॥ ౨ । అథ వర్షా ॥

సశీకరామ్భోధరమత్తకుఞ్జరస్
తడిత్పతాకోఽశనిశబ్దమర్దలః ।
సమాగతో రాజవదుద్ధతద్యుతిర్
ఘనాగమః కామిజనప్రియః ప్రియే ॥ ౧॥

నితాన్తనీలోత్పలపత్రకాన్తిభిః
క్వచిత్ ప్రభిన్నాఞ్జనరాగసంనిభైఃరాశిసంనిభైః ।
క్వచిత్ సగర్భప్రమదాస్తనప్రభైః
సమాచితం వ్యోమ ఘనైః సమన్తతః ॥ ౨॥

తృషాకులైశ్చాతకపక్షిణాం కులైః
ప్రయాచితాస్తోయభరావలమ్బినః ।
ప్రయాన్తి మన్దం బహువారివర్షిణోనవవారివర్షిణో
బలాహకాః శ్రోత్రమనోహరస్వనాః ॥ ౩॥

బలాహకాశ్చాశనిశబ్దభీషణాః var మర్దలాః
సురేన్ద్రచాపం దధతస్తడిద్గుణమ్ ।
సుతీక్ష్ణధారాపతనోగ్రసాయకైస్
తుదన్తి చేతో నితరాంప్రసభం ప్రవాసినామ్ ॥ ౪॥

ప్రభిన్నవైదూర్యనిభైస్తృణాన్కురైః
సమాచితా ప్రోత్థితకన్దలీదలైః ।
విభాతి కణ్ఠే వరరత్నభూషితాశుక్లేతరరత్నభూషితా
వరాఙ్గనేవ క్షితిరిన్ద్రగోపకైః ॥ ౫॥

సదా మనోజ్ఞం సురతోత్సవోత్సుకం var స్వనదుత్సవోత్సుకం
వికీర్ణవిస్తీర్ణకలాపశోభితమ్ ।
సవిభ్రమాలిఙ్గనచుమ్బనాకులమ్ససమ్భ్రమాలిఙ్గనచుమ్బనాకులమ్
ప్రవృద్ధనృత్యంప్రవృత్తనృత్యం కులమద్య బర్హిణామ్ ॥ ౬॥

నిపాతయన్త్యః పరితస్తటద్రుమాన్
ప్రవృద్ధవేగైః సలిలైరనిర్మలైః ।
స్త్రియః ప్రదుష్టా ఇవ జాతవిభ్రమాః
ప్రయాన్తి నద్యస్త్వరితం పయోనిధిమ్ ॥ ౭॥

తృణోద్గమైరుద్ధతకోమలాఙ్కురైశ్ var తృణోత్కరైరుద్గతకోమలాఙ్కురైశ్
చితాని నీలైర్హరిణీముఖక్షతైః ।
వనాని రమ్యాణివైన్ద్యాని హరంతి మానసం
విభూషితాన్యుద్గతపల్లవైర్ద్రుమైః ॥ ౮॥

విలోలనేత్రోత్పలశోభితాననైర్
మృగైః సమన్తాదుపజాతసాధ్వసైః ।
సమాచితా సైకతినీ వనస్థలీ
సముత్సుకత్వం ప్రకరోతి చేతసః ॥ ౯॥

సుతీక్ష్ణముచ్చైరసతాం var అభీక్ష్ణముచ్చైర్ధ్వనతాం పయోముచాం
ఘనాన్ధకారీకృతశర్వరీష్వపి ।
తడిత్ప్రభాదర్శితమార్గభూమయః
ప్రయాన్తి రాగాదభిసారికాః స్త్రియః ॥ ౧౦॥

పయోధరైర్భీమగభీరనిఃస్వనైర్ var నైస్
ధ్వనద్భిరుద్వేజితచేతసోతడిద్భిరుద్వేజితచేతసో భృశమ్ ।
కృతాపరాధానపి యోషితః ప్రియాన్
పరిష్వజన్తే శయనే నిరన్తరమ్ ॥ ౧౧॥

విలోచనేన్దీవరవారిబిన్దుభిర్
నిషిక్తబిమ్బాధరచారుపల్లవాః ।
నిరస్తమాల్యాభరణానులేపనాః
స్థితా నిరాశాః ప్రమదాః ప్రవాసినామ్ ॥ ౧౨॥

విపాణ్డవం var విపాణ్డురం కీటరజస్తృణాన్వితం
భుజఙ్గవద్ వక్రగతిప్రసర్పితమ్ ।
ససాధ్వసైర్భేకకులైర్విలోకితంనిరీక్షితం
ప్రయాతి నిమ్నాభిముఖం నవోదకమ్ ॥ ౧౩॥

ప్రఫుల్లపత్త్రాం var విపన్నపుష్పాం నలినీం సముత్సుకాం

విహాయ భృఙ్గాః శ్రుతిహారినిఃస్వనాః ।
పతన్తి మూఢాః శిఖినాం ప్రనృత్యతాం
కలాపచక్రేషు నవోత్పలాశయా ॥ ౧౪॥

వనద్విపానాం నవతోయదస్వనైర్
మదాన్వితానాం ధ్వనతాం ముహుర్ముహుః ।
కపోలదేశా విమలోత్పలప్రభాః
సభృఙ్గయూథైర్మదవారిభిశ్చితః ॥ ౧౫॥

ఆతోయనమ్రామ్బుదచుమ్బితోపలాః var సతోయనమ్రామ్బుదచుమ్బితోపలాః
సమాచితాః ప్రస్రవణైః సమన్తతః ।
ప్రవృత్తనృత్యైః శిఖిభిః సమాకులాః
సముత్సుకత్వం జనయన్తి భూధరాః ॥ ౧౬॥

కదమ్బసర్జార్జునకేతకీవనమ్
వికమ్పయంస్తత్కుసుమాధివాసితః ।
సశీకరామ్భోధరసఙ్గశీతలః
సమీరణః కం న కరోతి సోత్సుకమ్ ॥ ౧౭॥

శిరోరుహైః శ్రోణితటావలమ్బిభిః
కృతావతంసైః కుసుమైః సుగన్ధిభిః ।
స్తనైః సహారైర్వదనైః ససీధుభిః
స్త్రియో రతిం సంజనయన్తి కామినామ్ ॥ ౧౮॥

వహన్తి వర్షన్తి నదన్తి భాన్తి
ధ్యాయన్తి నృత్యన్తి సమాశ్రయన్తి ।
నద్యో ఘనా మత్తగజా వనాన్తాః
ప్రియావిహీనాః శిఖినః ప్లవఙ్గమాః ॥ ౧౯॥ ప్రక్షిప్తః
తడిల్లతాః శక్రధనుర్విభూషితాః
పయోధరాస్తోయభరావలమ్బినః ।
స్త్రియః స్వకాఞ్చీమణికుణ్డలోజ్జ్వలాస్త్రియశ్చకాఞ్చీమణికుణ్డలోజ్జ్వలా
హరన్తి చేతో యుగపత్ ప్రవాసినామ్ ॥ ౨౦॥

మాలాః కదమ్బనవకేసరకేతకీభిర్
ఆయోజితః శిరసి బిభ్రతి యోషితోఽద్య ।
కర్ణాన్తరేషు కకుభద్రుమమఞ్జరీభిః

శ్రోత్రానుకూలరచితానవతంసకాంశ్చైచ్ఛానుకూలరచితానవతంసకాంశ్చ ॥ ౨౧॥

కాలాగరుప్రచురచన్దనచర్చితాఙ్గ్యః
పుష్పావతంససురభీకృతకేశపాశాః ।
శ్రుత్వా ధ్వనిం జలముచాం త్వరితం ప్రదోషే
శయ్యాగృహం గురుగృహాత్ ప్రవిశన్తి నార్యః ॥ ౨౨॥

కువలయదలనీలైరున్నతైస్తోయనమ్రైర్
మృదుపవనవిధూతైర్మన్దమన్దం చలద్భిః ।
అపహృతమివ చేతస్తోయదైః సేన్ద్రచాపైః
పథికజనవధూనాం తద్వియోగక్షతానామ్తద్వియోగాకులానామ్ ॥ ౨౩॥

ముదిత ఇవ కదమ్బైర్జాతపుష్పైః సమన్తాత్
పవనచలితశాఖైః శాఖిభిర్నృత్యతీవ ।
హసితమివ విధత్తే సూచిభిః కేతకీనాం
నవసలిలనిషేకః శాన్తతాపోఽధిన్నతాపో వనాన్తః ॥ ౨౪॥

శిరసి బకులమాలాం మాలతీభిః సమేతాం
కుసుమితనవపుష్పైర్యూథికాకుఙ్మలైశ్చ ।
వికచనవకదమ్బైః కర్ణపూరం వధూనాం
రచయతి జలదౌఘః కాన్తవత్ కాల ఏషః ॥ ౨౫॥

దధతి కుచయుగాగ్రైరున్నతైర్హారయష్టిం var పృథుకుచాగ్రైరున్నతైర్హారయష్టిం
ప్రతనుసితదుకూలాన్యాయతైః శ్రోణిబిమ్బైః ।
నవజలకణసేకాదున్నతాంనవజలకణసేకాదుద్గతాం రోమరాజిం
త్రివలివలితశోభాంలలితవలివిభఙ్గైర్ మధ్యదేశైశ్చ నార్యః ॥ ౨౬॥

నవజలకణసఙ్గాచ్ఛీతతామాదధానః
కుసుమభరనతానాం లాసకః పాదపానామ్ ।
జనితసురభిగన్ధఃజనితరుచిరగన్ధః కేతకీనాం రజోభిర్
అపహరతి నభస్వాన్ ప్రోషితానాం మనాంసి ॥ ౨౭॥

జలభరనమితానామశ్రయోఽస్మాకముచ్చైర్
అయమితి జలసేకైస్తోయదాస్తోయనమ్రాః ।
అతిశయపరుషాభిర్గ్రీష్మవహ్నేః శిఖాభిః
సముపజనితతాపం హ్లాదయన్తీవ విన్ధ్యమ్ ॥ ౨౮॥

బహుగుణరమణీయో యోషితాం చిత్తహారీ var బహుగుణరమణీయః కామినీచిత్తహారీ
తరువిటపలతానాం బాన్ధవో నిర్వికారః ।
జలదసమయ ఏష ప్రాణినాం ప్రాణభూతో
దిశతు తవ హితాని ప్రాయశో వాఞ్ఛితాని ॥ ౨౯॥

॥ ఇతి వర్షా ॥

॥ ౩ । అథ శరత్ ॥

కాశాంశుకా వికచపద్మమనోజ్ఞవక్త్రా
సోన్మాదహంసరుతనూపురనాదరమ్యారవనూపురనాదరమ్యా ।
ఆపక్వశాలిలలితానతగాత్రయష్టిఃరుచిరానతగాత్రయష్టిః
ప్రాప్తా శరన్నవవధూరివ రమ్యరూపా ॥ ౧॥

కాశైర్మహీ శిశిరదీధితినా రజన్యో
హంసైర్జలాని సరితాం కుముదైః సరాంసి ।
సప్తచ్ఛదైః కుసుమభారనతైర్వనాన్తాః
శుక్లీకృతాన్యుపవనాని చ మాలతీభిః ॥ ౨॥

చఞ్చన్మనోజ్ఞశఫరీరసనాకలాపాః
పర్యన్తసంస్థితసితాణ్డజపంక్తిహారాః ।
నద్యో విశాలపులినోరునితమ్బబిమ్బావిశాలపులినాన్తనితమ్బబిమ్బా
మన్దం ప్రయాన్తి సమదాః ప్రమదా ఇవాద్య ॥ ౩॥

వ్యోమ క్వచిద్ రజతశఙ్ఖమృణాలగౌరైన్
త్యక్తామ్బుభిర్లఘుతయా శతశః ప్రయాతైః ।
ఉత్ప్రేక్ష్యతేసంలక్ష్యతే పవనవేగచలైః పయోదై
రాజేవ చామరశతైరభివీజ్యమానఃచామరశతైరుపవీజ్యమానః ॥ ౪॥

భిన్నాఞ్జనప్రచయకాన్తి నభో మనోజ్ఞం
బన్ధూకపుష్పరజసాఽరుణితా చ భూమిః ।
వప్రాశ్చ పక్వకలమావృతభూమిభాగాచారుకలమావృతభూమిభాగాః
ఉత్కణ్ఠయన్తిప్రోత్కణ్ఠయన్తి న మనో భువి కస్య యూనః ॥ ౫॥

మన్దానిలాకులితచారుతరాగ్రశాఖః
పుష్పోద్గమప్రచయకోమలపల్లవాగ్రః ।

మత్తద్విరేఫపరిపీతమధుప్రసేకశ్
చిత్తం విదారయతి కస్య న కోవిదారః ॥ ౬॥

తారాగణప్రచురభూషణముద్వహన్తీ var తారాగణప్రవరభూషణముద్వహన్తీ
మేఘోపరోధపరిముక్తశశాఙ్కవక్త్రామేఘావరోధపరిముక్తశశాఙ్కవక్త్రా ।
జ్యోత్స్నాదుకూలమమలం రజనీ దధానా
వృద్ధిం ప్రయాత్యనుదినం ప్రమదేవ బాలా ॥ ౭॥

కారణ్డవాహనవిఘట్టితవీచిమాలాః
కాదమ్బసారసకులాకులతీరదేశాః ।
కుర్వన్తి హంసవిరుతైః పరితో జనస్య
ప్రీతిం సరోరుహరజోరుణితాస్తటిన్యః ॥ ౮॥

నేత్రోత్సవో హృదయహారిమరీచిమాలః
ప్రహ్లాదకః శిశిరశీకరవారివర్షీ ।
పత్యుర్వియోగవిషదిగ్ధశరక్షతానాం
చన్ద్రో దహత్యనుదినందహత్యతితరాం తనుమఙ్గనానామ్ ॥ ౯॥

ఆకమ్పయన్ ఫలభరానతశాలిజాలాన్
యానర్తయంస్తరువరాన్ కుసుమావనమ్రాన్ ।
ఉత్ఫుల్లపఙ్కజవనాం నలినీం విధున్వన్
యూనాం మనశ్చలయతి ప్రసభం నభస్వాన్ ॥ ౧౦॥

సోన్మాదహంసమిథునైరుపశోభితాని
స్వచ్ఛప్రఫుల్లకమలోత్పలభూషితాని ।
మన్దప్రభాతపవనోద్గతవీచిమాలాన్
న్యుత్కణ్ఠయన్తి హృదయం సహసా సరాంసి ॥ ౧౧॥

నష్టం ధనుర్బలభిదో జలదోదరేషు
సౌదామినీ స్ఫురతి నాద్య వియత్పతాకా ।
ధున్వన్తి పక్షపవనైర్న నభో బలాకాః
పశ్యన్తి నోన్నతముఖా గగనం మయూరాః ॥ ౧౨॥

నృత్యప్రయోగరహితాఞ్శిఖినో విహాయ
హంసానుపైతి మదనో మధురప్రగీతాన్ ।
ముక్త్వా కదమ్బకుటజార్జునసర్జనీపాన్

సప్తచ్ఛదానుపగతా కుసుమోద్గమశ్రీః ॥ ౧౩॥

శేఫాలికాకుసుమగన్ధమనోహరాణి
శాఖాస్థితాణ్డజకులప్రతినాదితానిస్వస్థస్థితాణ్డజకులప్రతినాదితాని ।
పర్యన్తసంస్థితమృగీనయనోత్పలాని
ప్రోత్కణ్ఠయన్త్యుపవనాని మనాంసి పుంసామ్యూనామ్ ॥ ౧౪॥

కహ్లారపద్మకుముదాని ముహుర్విధున్వంస్
తత్సఙ్గమాదధికశీతలతాముపేతః ।
సోత్కాం కరోతి వనితాంఉత్కణ్ఠయత్యతితరాం పవనః ప్రభాతే
పత్రాన్తలగ్నతులినామ్బు విధూయమానఃపత్రాన్తలగ్నతుహినాని హరంస్తరూణాం ॥ ౧౫॥

సమ్పన్నశాలినిచయావృతభూతలాని
సుష్ఠుస్థితప్రచురగోకులశోభితానిస్వస్థస్థితప్రచురగోకులశోభితాని ।
హంసైశ్చ సారసకులైః ప్రతినాదితాని
సీమాన్తరాణి జనయన్తి జనప్రమోదమ్ ॥ ౧౬॥

హంసైర్జితా సులలితా గతిరఙ్గనానాం
అమ్భోరుహైర్వికసితైర్ముఖచన్ద్రకాన్తిః ।
నీలోత్పలైర్మదచలానినీలోత్పలైర్మదకలాని విలోచనాని
భ్రూవిభ్రమశ్చ సరితాం తనుభిస్తరఙ్గైరుచిరాస్తనుభిస్తరఙ్గైః ॥ ౧౭॥

శ్యామా లతాః కుసుమభారనతప్రవాలాః
స్త్రీణాం హరన్తి ధృతభూషణబాహుకాన్తిమ్ ।
దన్తావభాసవిశదస్మితచన్ద్రకాన్తిం
కఙ్కేలిపుష్పరుచిరా నవమాలతీ చ ॥ ౧౮॥

కేశాన్నితాన్తఘననీలవికుఞ్చితాగ్రాన్
ఆపూరయన్తి వనితా నవమాలతీభిః ।
కర్ణేషు చ ప్రచలకాంచనకుణ్డలేషుప్రవరకాంచనకుణ్డలేషు
నీలోత్పలాని వివిధానివికచాని నివేశయన్తి ॥ ౧౯॥

హారైః సచన్దనరసైః స్తనమణ్డలాని
శ్రోణీతటం సువిపులం రశనాకలాపైః ।
పాదామ్బుజాని కలనూపురశేఖరైశ్చ
నార్యః ప్రహృష్టమనసోఽద్య విభూషయన్తి ॥ ౨౦॥

స్ఫుటకుముదచితానాం రాజహంసాస్థితానాం var రాజహంసాశ్రితానాం
మరకతమణిభాసా వారిణా భూషితానామాపూరితానామ్ ।
శ్రియమతిశయరూపాం వ్యోమ తోయాశయానాం
వహతి విగతమేఘం చన్ద్రతారావకీర్ణమ్ ॥ ౨౧॥

సరసి కుముదసఙ్గాద్ var కుసుమసఙ్గాద్ వాయవో వాన్తి శీతా
విగతజలదవృన్దా దిగ్విభాగా మనోజ్ఞాః
విగతకలుషమమ్భః శ్యానపఙ్కా ధరిత్రీ
విమలకిరణచన్ద్రం వ్యోమ తారావిచిత్రమ్ ॥ ౨౨॥

కరకమలమనోజ్ఞాః కాన్తసంసక్తహస్తా
వదనవిజితచన్ద్రాః కాశ్చిద్ అన్యాస్తరుణ్యః ।
చితకుసుమసుగన్ధి ప్రావిశన్తీవ వేశ్మ
ప్రబలమదనహేతోస్త్యక్తసంగీతరాగాః ॥ ౨౩॥ ప్రక్షిప్తః
సురతరసవిలాసాత్ సత్సఖీభిః సమేత్య
అసమరసవినోదం సూచయన్తి ప్రకామమ్ ।
అనుపమముఖరాగా రాత్రిమధ్యే వినోదాన్
శరది తరుణకాన్తాః సూచయన్తి ప్రమోదాత్ ॥ ౨౪॥ ప్రక్షిప్తః
దివసకరమయూఖైర్బోధ్యమానం ప్రభాతే
వరయువతిముఖాభం పఙ్కజం జృమ్భతేఽద్య ।
కుముదమపి గతేఽస్తం లీయతే చన్ద్రబిమ్బే
హసితమివ వధూనాం ప్రోషితేషు ప్రియేషు ॥ ౨౫॥

అసితనయనలక్ష్మీం లక్షయిత్వోత్పలేషు
క్వణితకనకకాఞ్చీం మత్తహంసస్వనేషు ।
అధరరుచిరశోభాం బన్ధుజీవే ప్రియాయాః
పథికజన ఇదానీం రోదితి భ్రాన్తచిత్తఃభ్రాన్తచేతాః ॥ ౨౬॥

స్త్రీణాం నిధాయ వదనేషు శశాఙ్కలక్ష్మీం
హాస్యే విశుద్ధవదనే కుముదాకరశ్రీమ్ । కామ్యం చ హంసవచనం మణినూపురేషు
బన్ధూకకాన్తిమధరేషు మనోహరేషు
క్వాపి ప్రయాతి సుభగా శరదాగమశ్రీః ॥ ౨౭॥

వికచకమలవక్త్రా ఫుల్లనీలోత్పలాక్షీ

కుసుమితనవకాశా శ్వేతవాసోవికసితనవకాశశ్వేతవాసో వసానా ।
కుముదరుచిరహాసాకుముదరుచిరకాంతిః కామినీవోన్మదేయం
ఉపదిశతుప్రతిదిశతు శరద్ వశ్చేతసః ప్రీతిమగ్ర్యామ్ ॥ ౨౮॥

॥ ఇతి శరత్ ॥

॥ ౪ । అథ హేమన్తః ॥

నవప్రవాలోద్గమసస్యరమ్యః
ప్రఫుల్లలోధ్రః పరిపక్వశాలిః ।
విలీనపద్మః ప్రపతత్తుషారో
హేమన్తకాలః సముపాగతోఽయమ్సముపాగతః ప్రియే ॥ ౧॥

మనోహరైః కుఙ్కుమరాగపిఙ్గైస్ var చన్దనరాగగౌరైస్
తుషారకున్దేన్దునిభైశ్చ హారైః ।
విలాసినీనాం స్తనశాలినీనాం
నాలంక్రియన్తే స్తనమణ్డలాని ॥ ౨॥

న బాహుయుగ్మేషు విలాసినీనాం
ప్రయాన్తి సఙ్గం వలయాఙ్గదాని ।
నితమ్బబిమ్బేషు నవం దుకూలం
తన్వంశుకం పీనపయోధరేషు ॥ ౩॥

కాఞ్చీగుణైః కాఞ్చనరత్నచిత్రైర్
నో భూషయన్తి ప్రమదా నితమ్బాన్ ।
న నూపురైర్హంసరుతం భజద్భిః
పాదామ్బుజాన్యమ్బుజకాన్తిభాఞ్జి ॥ ౪॥

గాత్రాణి కాలీయకచర్చితాని
సపత్రలేఖాని ముఖామ్బుజాని ।
శిరాంసి కాలాగరుభూషితానికాలాగరుధూపితాని
కుర్వన్తి నార్యః సురతోత్సవాయ ॥ ౫॥

రతిశ్రమక్షామవిపాణ్డువక్త్రాః
ప్రాప్తాశ్చ హర్షాభ్యుదయం తరుణ్యఃప్రాప్తేఽపి హర్షాభ్యుదయే తరుణ్యః ।
హసన్తి నోచ్చైర్దశనాగ్రభిన్నాన్

ప్రపీడ్యమానానధరానవేక్ష్య ॥ ౬॥

పీనస్తనోరుస్థలభాగశోభాం
ఆసాద్య తత్పీడనజాతఖేదః ।
తృణాగ్రలగ్నైస్తుహినైః పతద్భిర్
ఆక్రన్దతీవోషసి శీతకాలః ॥ ౭॥

ప్రభూతశాలిప్రసవైశ్చితాని
మృగాఙ్గనాయూథవిభూషితాని ।
మనోహరక్రౌఞ్చనినాదితాని
సీమాన్తరాణ్యుత్సుకయన్తి చేతః ॥ ౮॥

ప్రఫుల్లనీలోత్పలశోభితాని
శరారికాదమ్బవిఘుట్టితానిసోన్మాదకాదమ్బవిభూషితాని ।
ప్రసన్నతోయాని సశైవలానిసుశీతలాని
సరాంసి చేతాంసి హరన్తి పుంసామ్ ॥ ౯॥

పాకం వ్రజన్తి హిమపాతశీతైర్
ఆధూయమానా సతతం మరుద్భిః ।
ప్రియే ప్రియఙ్గుః ప్రియవిప్రయుక్తా
విపాణ్డుతాం యాతి విలాసినీవ ॥ ౧౦॥

పుష్పాసవామోదసుగన్ధివక్త్రో
నిఃశ్వాసవాతైః సురభీకృతాఙ్గః ।
పరస్పరాఙ్గవ్యతిషాఙ్గశాయీ
శేతే జనః కామశరానువిద్ధః ॥ ౧౧॥

దన్తచ్ఛదైర్దన్తవిఘాతచిహ్నైః var దన్తచ్ఛదైః సవ్రణదన్తచిహ్నైః
స్తనైశ్చ పాణ్యగ్రకృతాభిలేఖైః ।
సంసూచ్యతే నిర్దయమఙ్గనానాం
రతోపభోగో నవయౌవనానామ్ ॥ ౧౨॥

కాచిద్ విభూషయతి దర్పణయుక్తహస్తా var దర్పణసక్తహస్తా
బాలాతపేషు వనితా వదనారవిన్దమ్ ।
దన్తచ్ఛదం ప్రియతమేన నిపీతసారం
దన్తాగ్రభిన్నమపకృష్యదన్తాగ్రభిన్నమవకృష్య నిరీక్షతే చ ॥ ౧౩॥

అన్యా ప్రకామసురతశ్రమఖిన్నదేహా
రాత్రిప్రజాగరవిపాటలనేత్రయుగ్మా రాత్రిప్రజాగరవిపాటలనేత్రపద్మా ।
శయ్యాన్తరేషుస్రస్తాంసదేశ లులితాకులకేశపాశా
నిద్రాం ప్రయాతి మృదుసూర్యకరాభితప్తా ॥ ౧౪॥

నిర్మాల్యదామ పరిభుక్తమనోజ్ఞగన్ధమ్
మూర్ధ్నోఽపనీయ ఘననీలశిరోరుహాన్తాః ।
పీనోన్నతస్తనభరానతగాత్రయష్ట్యః
కుర్వన్తి కేశరచనామపరాస్తరుణ్యః ॥ ౧౫॥

అన్యా ప్రియేణ పరిభుక్తమవేక్ష్య గాత్రమ్
హర్షాన్వితా విరచితాధరరాగశోభావిరచితాధరచారుశోభా ।
కుర్వాసకం పరిదధాతి నవం నతాఙ్గీనఖక్షతాఙ్గీ
వ్యాలమ్బినీలలులితాలకకుఞ్చితాక్షీ ॥ ౧౬॥

అన్యాశ్చిరం సురతకేలిపరిశ్రమేణ
ఖేదం గతాః ప్రశిథిలీకృతగాత్రయష్ట్యః ।
సమ్పీడ్యమానవిపులోరుపయోధరార్తాసంహృష్యమాణపులకోరుపయోధరాన్తా
అభ్యఞ్జనం విదధతి ప్రమదాః సుశోభ్సుశోభాః ॥ ౧౭॥

బహుగుణరమణీయో యోషితాం చిత్తహారీ
పరిణతబహుశాలివ్యాకులగ్రామసీమః ।
వినిపతితతుషారః క్రౌఞ్చనాదోపగీతః
ప్రదిశతు హిమయుక్తః కాల ఏషః ప్రియాన్ వఃహిమయుక్తస్త్వేష కాలః సుఖం వః ॥ ౧౮॥

॥ ఇతి హేమన్తః ॥

॥ ౫ । అథ శిశిరః ॥

ప్రరూఢశాలిప్రచయావృతక్షితిం var ప్రరూఢశాలీక్షుచయావృతక్షితిం
నిద్రోత్థితక్రౌఞ్చనినాదశోభితమ్క్వచిత్థ్సితక్రౌఞ్చనినాదశోభితమ్ ।
ప్రకామకామం ప్రమదాజనప్రియం
వరోరు కాలం శిశిరాహ్వయం శృణు ॥ ౧॥

నిరుద్ధవాతాయనమన్దిరోదరం
హుతాశనో భానుమతో గభస్తయః ।

గురూణి వాసాంస్యబలాః సయౌవనాః।
ప్రయాన్తి కాలేఽద్యకాలేఽత్ర జనస్య సేవ్యతామ్ ॥ ౨॥

న చన్దనం చన్ద్రమరీచిశీతలం
న హర్మ్యపృష్ఠం శరదిన్దునిర్మలమ్ ।
న వాయవః సాన్ద్రతుషారశీతలా
జనస్య చిత్తం రమయన్తి సాంప్రతమ్ ॥ ౩॥

తుషారసంఘాతనిపాతశీతలాః
శశాఙ్కభాభిః శిశిరీకృతాః పునః ।
విపాణ్డుతారాగణచారుభూషణా
జనస్య సేవ్యా న భవన్తి రాత్రయః ॥ ౪॥

గృహీతతామ్బూలవిలేపనస్రజః
పుష్పాసవామోదితవక్త్రపఙ్కజాః ।
ప్రకామకాలాగరుధూపవాసితం
విశన్తి శయ్యాగృహముత్సుకాః స్త్రియః ॥ ౫॥

కృతాపరాధాన్ బహుశోఽభితర్జితాన్
సవేపథూన్ సాధ్వసమన్దచేతసఃసాధ్వసలుప్తచేతసః ।
నిరీక్ష్య భర్తౄన్ సురతాభిలాషిణః
స్త్రియోఽపరాధాన్ సమదా విసస్మరుః ॥ ౬॥

ప్రకామకామైః సురతైశ్చ నిర్దయం var యువభిః సునిర్దయం
నిశాసు దీర్ఘాస్వతిపీడితాశ్చిరమ్దీర్ఘాస్వభిరామితాశ్చిరమ్ ।
భ్రమన్తి మన్దం శ్రమఖేదితోరవః
క్షపావసానే నవయౌవనాః స్త్రియః ॥ ౭॥

మనోజ్ఞకూర్పాసకపీడితస్తనాః
సరాగకౌశేయవిభూషితోరవఃసరాగకౌశేయకభూషితోరవః ।
నివేశితాన్తఃకుసుమైః శిరోరుహైర్
విభూషయన్తీవ హిమాగమం స్త్రియః ॥ ౮॥

పయోధరైః కుఙ్కుమరాగపిఞ్జరైః
సుఖోపసేవ్యైర్నవయౌవనోన్నతైఃసుఖోపసేవ్యైర్నవయౌవనోష్మభిః ।
విలాసినీనాంవిలాసినీభిః పరిపీడితోరసః

క్షపన్తిస్వపన్తి శీతం పరిభూయ కామినః ॥ ౯॥

సుగన్ధినిఃశ్వాసవికమ్పితోత్పలం
మనోహరం కామరతిప్రబోధనమ్ ।
నిశాసు హృష్టాః సహ కామిభిః స్త్రియః
పిబన్తి మద్యం మదనీయముత్తమమ్ ॥ ౧౦॥

అపగతమదరాగా యోషిదేకా ప్రభాతే
కృతనిబిడకుచాగ్రా పత్యురాలిఙ్గనేన ।
ప్రియతమపరిభుక్తం వీక్షమాణా స్వదేహం
వ్రజతి శయనగేహాద్ వస్త్రమాకర్షయన్తీశయనవాసాద్వాసమన్యం హసన్తీ ॥ ౧౧॥

అగురుసురభిధూపామోదితం కేశపాశం
గలితకుసుమమాలం ధున్వతీ కుఞ్చితాగ్రమ్కుఞ్చితాగ్రమ్ వహన్తీ ।
త్యజతి గురునితమ్బా నిమ్ననాభిః సుమధ్యా
ఽప్యుషసి శయనవాసః కామినీ కామశోభాఽషసి శయనమన్యా కామినీ చారుశోభా ॥ ౧౨॥

కనకకమలకాన్తైశ్చారుతామ్రాధరోష్ఠైః
శ్రవణతటనియుక్తైఃశ్రవణతటనిషక్తైః పాటలోపాన్తనేత్రైః ।
ఉషసి వదనబిమ్బైరంససంసక్తకేశైః
శ్రియ ఇవ గృహమధ్యే సంస్థితా యోషితోఽద్య ॥ ౧౩॥

పృథుజఘనభరార్తాః కించిదానమ్రమధ్యాః
స్తనభరపరిఖేదాన్ మన్దమన్దం వ్రజన్త్యః ।
సురతసమయవేషం నైశమన్త్యం విహాయనైషమాశు ప్రహాయ
దధతి దివసయోగ్యం వేషమేతాస్తరుణ్యఃవేషమన్యాస్తరుణ్యః ॥ ౧౪॥

నఖపదరచితాగ్రాన్ var నఖపదచితభాగాన్ వీక్ష్యమాణాః స్తనాన్తాన్
అధరకిసలయాగ్రాన్ దన్తభిన్నానధరకిసలయాగ్రం దన్తభిన్నం స్పృశన్త్యః ।
అభిమతతరమోదం వర్ణయన్త్యస్తరుణ్యఃఅభిమతరతవేషం నన్దయన్త్యస్తరుణ్యః
సవితురుదయకాలే భూషయన్త్యాననాని ॥ ౧౫॥

ప్రచురగుడవికారః స్వాదుశాలీక్షురమ్యః
ప్రబలసురతకేలిర్జాతకన్దర్పదర్పః ।
ప్రియతమరహితానాంప్రియజనరహితానాం చిత్తసంతాపహేతుః

శిశిరసమయ ఏషః శ్రేయసే వోఽస్తు నిత్యమ్ ॥ ౧౬॥

॥ ఇతి శిశిరః ॥

॥ ౬ । అథ వసన్తః ॥

ప్రఫుల్లచూతాఙ్కురతీక్ష్ణసాయకో
ద్విరేఫమాలాం విదధద్ ధనుర్గుణమ్ద్విరేఫమాలావిలసద్ధనుర్గుణః ।
మనాంసి భేత్తుం సురతప్రసఙ్గినాం
వసన్తయోద్ధా సముపాగతః ప్రియే ॥ ౧॥

ద్రుమాః సపుష్పాః సలిలం సపద్మం
స్త్రియః సకామాః పవనః సుగన్ధిః ।
సుఖాః ప్రదోషా దివసాశ్చ రమ్యాః
సర్వం ప్రియే చారుతరం వసన్తే ॥ ౨॥

వాపీజలానాం మణిమేఖలానాం
శశాఙ్కభాసాం ప్రమదాజనానామ్ ।
చూతద్రుమాణాం కుసుమానతానాం
తనోతిదదాతి సౌభాగ్యమయం వసన్తః ॥ ౩॥

స్తనేషు హారాః సితచన్దనార్ద్రాః
ముఖేషు తామ్బూలసుగన్ధివాతాఃభుజేషు సఙ్గం వలయాఙ్గదాని ।
ప్రయాన్తి నిఃశఙ్కమనఙ్గసౌఖ్యంప్రయాన్త్యనఙ్గాతురమానసానాం
విలాసినీనాం జఘనేషు కాఞ్చ్యః ॥ ౪॥

కుసుమ్భరాగారుణితైర్దుకూలైర్
నితమ్బబిమ్బాని విలాసినీనామ్ ।
తన్వంశుకైః కుఙ్కుమరాగగౌరైర్
అలఙ్క్రియన్తే స్తనమణ్డలాని ॥ ౫॥

కర్ణేషు యోగ్యం నవకర్ణికారం
చలేషు నీలేష్వలకేష్వశోకమ్ ।
శిఖాసు ఫుల్లా నవమల్లికాశ్చ
ప్రయాన్తి సఙ్గం ప్రమదాజనస్య ॥ ౬॥

సపత్త్రలేఖేషు విలాసినీనాం

వక్త్రేషు హేమామ్బురుహోపమేషు
రత్యన్తరే మౌక్తికతుల్యరూపఃరత్నాన్తరే మౌక్తికసఙ్గరమ్యః
స్వేదోద్గమో విస్తరతాముపైతి ॥ ౭॥

ఉల్లాసయన్త్యః var ఉచ్ఛ్వాసయన్త్యః శ్లథబన్ధనాని
గాత్రాణి కన్దర్పసమాకులాని ।
సమీపవర్తిష్వపి కాముకేషుసమీపవర్తిష్వధునా ప్రియేషు
సముత్సుకా ఏవ భవన్తి నార్యః ॥ ౮॥

తనూని పాణ్డూని సుకమ్పితాని var మదాలసాని
ముహుర్ముహుర్జృమ్భణతత్పరాణి ।
అఙ్గాన్యనఙ్గః ప్రమదాజనస్య
కరోత్యసౌ ప్రోషితభర్తృకస్యకరోతి లావణ్యససంభ్రమాణి ॥ ౯॥

నేత్రేషు లోలో మదిరాలసేషు
గణ్డేషు పాణ్డుః కఠినః స్తనేషు ।
మధ్యేషు నమ్రోనిమ్నో జఘనేషు పీనః
స్త్రీణామనఙ్గో బహుధా స్థితోఽద్య ॥ ౧౦॥

అఙ్గాని నిద్రాలసితాని నిత్యం var నిద్రాలసవిభ్రమాణి
వాక్యాని కించిన్మదిరాలసాని ।
భ్రూక్షేపజిహ్మాని విలోచనానిచ వీక్షితాని
కరోతి కామః ప్రమదాజనానామ్ ॥ ౧౧॥

ప్రియఙ్గుకాలీయకకుఙ్కుమాని var ప్రియఙ్గుకాలీయకకుఙ్కుమాక్తం
స్తనేషు గౌరేషు విచర్చితానివిలాసినీభిః ।
ఆరోప్యతేఆలిప్యతే చన్దనమఙ్గనాభిర్
మదాలసాభిర్మృగనాభియుక్తమ్ ॥ ౧౨॥

గురూణి వాసాంసి విహాయ తూర్ణం
తనూని లాక్షారసరఞ్జితాని ।
సుగన్ధికాలాగరుధూపితాని
ధత్తే జనః కామశరానువిద్ధఃకామమదాలసాఙ్గః ॥ ౧౩॥

పుంస్కోకిలశ్చూతరసేన మత్తః var పుంస్కోకిలశ్చుతరసాసవేన
ప్రియాముఖం చుమ్బతి సాదరోఽయమ్మత్తః ప్రియాం చుమ్బతి రాగహృష్టః ।

గుఞ్జద్ద్విరేఫోఽప్యయమమ్బుజస్థః
ప్రియం ప్రియాయాః ప్రకరోతి చాటు ॥ ౧౪॥

ప్రవాలతామ్రాస్తబకావనమ్రాశ్ var తామ్రప్రవాలాస్తబకావనమ్రాశ్
చూతద్రుమాః పుష్పితచారుశాఖాః ।
కుర్వన్తి కాన్తంకామం పవనావధుతాః
సముత్సుకత్వం మనసోఽఙ్గనానామ్పర్యుత్సుకం మానసమఙ్గనానాం ॥ ౧౫॥

ఆ ములతో విద్రుమరాగతామ్రం
సపల్లవం పుష్పచయం దధానాః ।
కుర్వన్త్యశోకా హృదయం సశోకం
నిరీక్ష్యమాణా నవయౌవనానామ్ ॥ ౧౬॥

మత్తద్విరేఫపరిచుమ్బితచారుపుష్పా
మన్దానిలాకులితచారుమృదుప్రవాలాఃమన్దానిలాకులితనమ్రమృదుప్రవాలాః ।
కుర్వన్తి కామిమనసాం సహసోత్సుకత్వం
బాలాతిముక్తకలికాఃబాలాతిముక్తలతికాః సమవేక్ష్యమాణాః ॥ ౧౭॥

కాన్తాముఖద్యుతిజుషామచిరోద్గతానాం
శోభాం పరాం కురబకద్రుమమఞ్జరీణామ్ ।
హృష్టా ప్రియే ప్రియతమారహితస్య పుంసఃసహృదయస్య భవేన్న కస్య
కన్దర్పబాణనికరైర్వ్యథితం హి చేతఃకన్దర్పబాణపతనవ్యథితం హి చేతః ॥ ౧౮॥

ఆదీప్తవహ్నిసదృశైరపి పారిజాతైః var ఆదీప్తవహ్నిసదృశైరపయాతపత్రైః
సర్వత్ర కింశుకవనైః కుసుమావనమ్రైః ।
సద్యో వసన్తసమయే సముపాగతే చవసన్తసమయేన సమాగతేయం
రక్తాంశుకా నవవధూరివ భాతి భూమిః ॥ ౧౯॥

కిం కింశుకైః శుకముఖచ్ఛవిభిర్న దగ్ధం var భిన్నం
కిం కర్ణికారకుసుమైర్న కృతం మనోజ్ఞమ్మృతం మనోజ్ఞైః ।
యత్ కోకిలః పునరమీపునరయం మధురైర్వచోభిర్
యూనో మనః సువదనే నియతం హరన్తిసువదనానిహితం నిహన్తి ॥ ౨౦॥

పుంస్కోకిలైః కలవచోభిరుపాత్తరాగైః
గుఞ్జద్భిరున్మదకలాని వచాంసి పుంసామ్భృఙ్గైః ।
లజ్జాన్వితం సవినయం హృదయం క్షణేన

పర్యాకులం కులగృహేఽపి కృతం వధూనామ్ ॥ ౨౧॥

ఆకమ్పయన్ కుసుమితాం సహకారశాఖాం var కుసుమితాః సహకారశాఖాః
విస్తారయన్ పరభృతస్య వచాంసి దిక్షు ।
వాయుర్వివాతి హృదయాని హరన్ నరాణాం
నీహారపాతవిగమాత్ సుభగో వసన్తే ॥ ౨౨॥

కున్దైః సవిభ్రమవధూహసితావదాతైః
సంశోభితాన్యుపవనానిఉద్యోతితాన్యుపవనాని మనోహరాణి ।
చిత్తం మునేరపి హరన్తి నిరస్తరాగంనివృత్తరాగమ్
ప్రాగేవ రాగమలినాని మనాంసి పుంసామ్యూనామ్ ॥ ౨౩॥

ఆలమ్బిహేమరశనాః స్తనసక్తహారాః
కన్దర్పదర్పశిథిలీకృతగాత్రయష్ట్యః ।
మాసే మధౌ మధురకోకిలభృఙ్గనాదైర్
నార్యో హరన్తి హృదయం ప్రసభం నరాణామ్ ॥ ౨౪॥

నానామనోజ్ఞకుసుమద్రుమపుష్పితాగ్రాన్ var నానామనోజ్ఞకుసుమద్రుమభూషితాన్తాన్
హృష్టాన్యపుష్టకులశోభితసానుదేశాన్పుష్టాన్యపుష్టనినదాకులసానుదేశాన్ ।
శైలేయజాలపరిణద్ధశిలాతలాన్తాన్
దృష్ట్వా జనః క్షితిభృతో మదమేతి సర్వః ॥ ౨౫॥

నేత్రే నిమీలయతి రోదితి యాతి మోహం var శోకం
ఘ్రాణం కరేణ విరుణద్ధి విరౌతి చోచ్చైః ।
కాన్తావియోగపరిఖేదితచిత్తవృత్తిర్
దృష్ట్వా జనఃదృష్ట్వాధ్వగః కుసుమితాన్ సహకారవృక్షాన్ ॥ ౨౬॥

సమదమధుకరాణాం కోకిలానాం చ నాదైః
కుసూమితసహకారైః కర్ణికారైశ్చ రమ్యైః ।
ఇషుభిరివ సుతీక్ష్ణైర్మానసం కామినీనాంమానినీనాం
తుదతి కుసుమచాపోకుసుమమాసో మన్మథోద్దీపనాయ ॥ ౨౭॥

రుచిరకనకకాన్తం ముఞ్చతః పుష్పవృన్దం
మృదుపవనవిధూతాన్ పుష్పితాంశ్చూతవృక్షాన్ ।
అభిముఖమభివీక్ష్య క్షామదేహోఽపి మార్గే
మదనశరసువిద్ధో మోహమేతి ప్రవాసీ ॥ ౨౮॥ ప్రక్షిప్తః

పరభృతకలగీతైర్హ్లాదిభిః సద్వచాంసి
స్మితదశనమయూఖం కున్దపుష్పప్రభాభిః ।
సరకిసలయకాన్తిం పల్లవైర్విద్రుమాభైర్
అభిభవతి వసన్తః కామినీనామిదానీమ్ ॥ ౨౯॥ ప్రక్షిప్తః
కనకకమలకాన్తైర్చన్దనైః పాణ్డుగణ్డైర్
ఉపనిహితసుహారైశ్చన్దనార్ద్రైః స్తనాగ్రైః ।
మదనజనితలాసైః సాలసైర్దృష్టిపాతైర్
మునివరమపి నార్యః కామయన్తే వసన్తే ॥ ౩౦॥ ప్రక్షిప్తః
మధుసురభిముఖాబ్జం లోచనే లోలతారే
నవకురబకపూర్ణః కేశపాశో మనోజ్ఞః ।
అతిగురుకుచయుగ్మం శ్రోణిబిమ్బం తథైవ
న భవతి కిమిదానీం యోషితాం బ్రూహి చారు ॥ ౩౧॥ ప్రక్షిప్తః
ఆకమ్పితాని హృదయాని మనస్వినీనాం
వాతైః ప్రఫుల్లసహకారకృతాధివాసైః ।
ఉత్కూజితైః పరభృతస్య మదాకులస్య
శ్రోత్రప్రియైర్మధుకరస్య చ గీతశబ్దైః ॥ ౩౨॥ ప్రక్షిప్తః
రమ్యప్రదోషసమయః స్ఫుటచన్ద్రభాసః
పుంస్కోకిలస్య విరుతం పవనః సుగన్ధిః ।
మత్తాలియూథవిరుతం నిశి సీధుపానం
సర్వం హి సాధనమిదం కుసుమాయుధస్య ॥ ౩౩॥ ప్రక్షిప్తః
ఆమ్రాశోకవికల్పితాధరమధుర్మత్తద్విరేఫస్వనః
కున్దాపీడవిశుద్ధదన్తనికరః ప్రోత్ఫుల్లపద్మాననః ।
చూతామోదసుగన్ధిమన్దపవనః శృఙ్గారదీక్షాగురుః
కల్పాన్తం మదనప్రియో దిశతు వః పుష్పాగమో మఙ్గలమ్ ॥ ౩౪॥ ప్రక్షిప్తః
ఆమ్రీ మఙ్గలమఞ్జరీ వరశరః సత్కింశుకం యద్ధనుర్
జ్యా యస్యాలికులమ్ కలఙ్కరహితం ఛత్రం సితాంశుః సితమ్ ।
మత్తేభో మలయానిలః పరభృతా యద్వన్దినో లోకజిత్
సోఽయం వో వితరీతరీతు వినతుర్భద్రం వసన్తాన్వితః ॥ ౩౫॥

॥ ఇతి వసన్తః ॥

Encoded by Jost Gippert gippert at em.uni-frankfurt.de

Proofread by Avinash Sathaye sohum at ms.uky.edu

RitusanhAra (kAlidAsa)

pdf was typeset on March 24, 2024

Please send corrections to *sanskrit@cheerful.com*